

Ζώντας και πεθαίνοντας στην ΕΣΣΔ

Οι συγκλονιστικές αφηγήσεις απλών ανθρώπων για ένα καταπιεστικό καθεστώς που κατέρρευσε εν μια νυκτί

ΣΒΕΤΛΑΝΑ ΑΛΕΞΙΕΒΙΤΣ
 «Το τέλος του κόκκινου ανθρώπου»
 μτφρ.: Αλ. Δ. Λιωνίδου εκδ. Πατάκης
 2015, σελ. 682

Του ΔΗΜΗΤΡΗ Π. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ*

Σε ένα κοινόβιο κάπου στην ΕΣΣΔ ζούσαν πέντε οικογένειες. Κάποια μέρα του 1937, μια μητέρα εκτοπίστηκε ξαφνικά στα γκουλάγκ – η ίδια αγνούσε επί δεκαετίες γιατί. Είχε μια πεντάχρονη κόρη. Την ώρα που την έπαιρναν οι μυστικές υπηρεσίες, ζήτησε από τη γειτόνισσά της να αναλάβει το παιδί. Εκείνη όντως το έκανε, το μεγάλωσε σαν δικό της. Η εκτοπισθείσα επέζησε και επέστρεψε ύστερα από 17 χρόνια ξαναβρίσκοντας την κόρη της. Στη διάρκεια της περεστρόικα, όταν άνοιξαν οι φάκελοι των εγκλημάτων, αναζήτησε τους λόγους της εκτόπισής της. Δεν μπορούσε να το πιστέψει. Την είχε καταγγείλει η γειτόνισσά της για να πάρει ένα δωμάτιο παραπάνω στο κοινόβιο. Γύρισε στο σπίτι της και κρεμάστηκε.

Το βιβλίο της Σβετλάνα Αλεξίεβιτς είναι γεμάτο από τέτοιες ιστορίες που σε αφήνουν άναυδο και σε κάνουν να τις κουβαλάς καιρό μέσα σου. Κυριολεκτώ: το βιβλίο είναι πράγματι συγκλονιστικό. Είναι το

Η Λευκορωσία
 δημοσιογράφος που κέρδισε το Νομπελ Λογοτεχνίας το 2015, περιγράφει το διάστημα της μετάβασης από την κομμουνιστική περίοδο στον καπιταλισμό.

παλιψήστο του σοβιετικού 20ού αιώνα. Η Λευκορωσία (με ουκρανικές ρίζες) δημοσιογράφος που κέρδισε το Νομπελ Λογοτεχνίας το 2015 συγκέντρωσε μαρτυρίες απλών ανθρώπων που αφορούν την περίοδο της μετάβασης, το 1991, από την κομμουνιστική περίοδο στον καπιταλισμό και τη διάλυση της ΕΣΣΔ. Οι περισσότεροι, ωστόσο, από τους αφηγητές καταδύονται και στο μακρινότερο παρελθόν μιλώντας για τη ζωή τους στη σοβιετική περίοδο, και, ανάλογα με την ηλικία τους, μπορεί να φθάσουν μέχρι και τα χρόνια σταλινικά χρόνια.

Εκτοπισμένοι
 Οι αφηγήσεις από τις εκτοπίσεις στα γκουλάγκ, ιδίως την περίοδο της σταλινικής τρομοκρατίας του 1936-1938, ακολουθούν σχεδόν όλες το ίδιο νόημα: πρόκειται για καθημερινούς ανθρώπους, επί ου-

Οικογένεια νοσταλγών του Στόλιν στη Γεωργία. Στο βιβλίο της η Σβετλάνα Αλεξίεβιτς (πάνω) δίνει χώρο και σε όσους δηλώνουν απογοητευμένοι με όσα έφερε η νέα εποχή του καπιταλισμού των ολιγαρχών και της ρωσικής μαφίας, και για τούτο συνεχίζουν να εξιμνούν το μεγαλείο της κομμουνιστικής αυτοκρατορίας.

δενι εκθρούς του καθεστώτος, που βρέθηκαν χωρίς κανέναν λόγο εκτοπισμένοι για χρόνια στα φρικτά στρατόπεδα καταναγκαστικής εργασίας της Σιβηρίας. Όσοι κατάφεραν από καθαρή τύχη να επιστρέψουν ζωντανοί, θα παραμείνουν στο εξής ψυχικά διαλυμένοι και ανίκανοι να ξαναπροσαρμοστούν στην κοινωνική πραγματικότητα. Ένας εξ αυτών που θα επιστρέψει έπειτα από καμιά 15αριά χρόνια σώος από αυτήν την επίγεια κόλαση, και (τι ειρωνεία!) θα ξανατοποθετηθεί στην ίδια θέση στο εργοστάσιο που δούλευε παλιά, απέναντι μάλιστα από τον άνθρωπο που τον είχε καταδώσει (για ανύπαρκτο λόγο κι αυτός), θα κάνει την εξής ενδιαφέρουσα σκέψη: σε αντίθεση με τα ναζιστικά στρατόπεδα εκτόπισις, όπου τα θύματα που επιβίωσαν δεν ήρθαν ποτέ ξανά σε επαφή με τους θύτες τους,

στην περίπτωση του σταλινικού ολοκληρωτισμού, θύματα και θύτες ήταν υποχρεωμένα κατόπιν να συνυπάρχουν, φαινομενικά σαν να μην είχε συμβεί τίποτε, κρατώντας τα φρικτά συναισθήματά τους βαθιά θαμμένα μέσα τους.

Απογοήτευση

Γέρασαν εντέλει όλοι μαζί, χωρίς τα θύματα να έχουν καν τη δικαίωση να δουν τους καταδότες, τους ανακριτές ή τους δημίους των γκουλάγκ να τιμωρούνται όπως οι δικασθέντες της Νυρεμβέργης. Ειλικρινά δεν ξέρω πώς μπορεί σήμερα κάποιος Ευρωπαίος, ανεξαρτητως πολιτικών πεποιθήσεων, να στέκεται ουδέτερος απέναντι σε αυτά τα εγκλήματα.

Η Αλεξίεβιτς, παρότι έχει πάρει εδώ και χρόνια αποστάσεις από το παλιό καθεστώς και τα διαφευγμένα ιδανικά του παρελθόντος της, δεν

έχει σκοπό να φτιάξει ένα καταγγελτικό βιβλίο. Εκείνη που πρωτίστως την ενδιαφέρει είναι να αναδείξει τις διαφορετικές φωνές των υποκειμένων που συνθλίβονται από ένα καθεστώς, συνεχίζουν όμως να ζουν τη ρημαγμένη ζωή τους, σε ένα βιβλίο μεγάλης ευαισθησίας και ενουαισθησης. Είναι αυτό άλλωστε που κάνει χρόνια τώρα σε όλα τα βιβλία της, τα οποία συντίθενται ακριβώς από τα υλικά ενός ανθρωπιστή. Είναι το ευίσθητο αυτή και μαζί – αν μπορούμε να το πούμε έτσι – το μεγάφωνο που κάνει όλες αυτές τις καταπιεσμένες φωνές μιας ολόκληρης εποχής να ακουστούν δυνατά σε όλη τους την τραγικότητα.

Για τον λόγο αυτό δίνει επίσης χώρο και σε όσους δηλώνουν βαθιά απογοητευμένοι με όσα έφερε η νέα εποχή του καπιταλισμού των ολιγαρχών και της ρωσικής μαφίας,

και για τούτο συνεχίζουν να εξιμνούν το μεγαλείο της κομμουνιστικής αυτοκρατορίας, έστω κι αν παράγουν περισσότερα τανκς απ' ό,τι βασικά αγαθά για τον πληθυσμό της. Αυτό είναι το άλλο ενδιαφέρον κομμάτι του βιβλίου. Η συχνή παραδοχή ότι ο ρωσικός ψυχισμός δεν είναι φτιαγμένος παρά για μια αυταρχική εξουσία που ξέρει μόνο εκείνη το καλό του λαού της.

Ανακούφιση

Από το βιβλίο αναδύεται πράγματι μια ανακούφιση για ό,τι χάθηκε, αλλά και μια πικρία για την αδυναμία της καθεστωτικής ελίτ να καθοδηγήσει με βελούδινο τρόπο το πέρασμα στη νέα εποχή. Μεγάλο μέρος αυτής της ελίτ, αντιθέτως, δεν είχε κανένα πρόβλημα να αλλάξει εν μια νυκτί το προσκύνημά της στο σφυροδέρινο, σε τυφλά

υποταγή στον Μαρινά του κράτους. Για τους πολλούς, ωστόσο, η ζωή παρέμεινε σκληρή.

Όπως θα το συνοψίσει με αφοπλιστική απλότητα μια καθημερινή γυναίκα: «Ζω όπως όλοι. Είχαμε την περεστρόικα... τον Γκορμπατσόφ... Η ταχυδρόμος άνοιξε την πόρτα του φράκτι: "Τι έγινε; Ακουσα πως δεν έχουμε πια κομμουνισμό;" "Πώς δεν έχουμε;" "Εκλείσαν το κόμμα". Δεν έπεσε ούτε ένας πυροβολισμός, τίποτα. Τώρα λένε πως ήταν ένα τρανό κράτος και χάθηκε. Τι έχασα δηλαδή εγώ; Ζούσα σε ένα μικρό σπιτάκι χωρίς καμία ευκολία – χωρίς νερό, χωρίς γκάζι-, έτσι ζω και τώρα».

* Ο κ. Δημήτρης Π. Σωτηρόπουλος είναι αναπληρωτής καθηγητής Σύγχρονης Πολιτικής Ιστορίας, διευθυντής του ΠΜΣ «Διοικητική και Επικοινωνιακή Επιστήμη», αρχιαινώνας της «Νέας Εστίας».